

TIEDONANTOJA 157 • 1990

**VILJELIJÖIDEN MIELIPITEITÄ
MAATALOUSPOLITIIKASTA**

**MAIJA PUURUNEN
MATIAS TORVELA**

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
AGRICULTURAL ECONOMICS RESEARCH INSTITUTE, FINLAND

RESEARCH REPORTS 157 • 1990

TIEDONANTOJA 157, 1990

**VILJELIJÖIDEN MIELIPITEITÄ
MAATALOUSPOLITIIKASTA**

**MAIJA PUURUNEN
MATIAS TORVELA**

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
AGRICULTURAL ECONOMICS RESEARCH INSTITUTE, FINLAND
RESEARCH REPORTS 157, 1990

ISBN 951-9202-88-9

ISSN 0355-0877

ESIPUHE

Tässä tiedonannossa on esitetty viljelijöiden käsityksiä tärkeimmiksi katsotuista ja ajankohtaisista maatalouspoliittisista kysymyksistä. Kysely koskee 1980-luvun loppuvuotia. Yleisen maatalouspolitiikan lisäksi tiedustelun kohteena ovat olleet mm. tuotannonrajoitukset, maatalouden saama tuki, hintapolitiikka, kansainvälinen kauppa ja tuontisuoja. Näiden lisäksi kysyttiin viljelijöiden mielipiteitä maatalousasioiden tiedottamisesta ja maataloustutkimuksen riittävydestä ja suuntauksesta.

Haastattelu on suoritettu Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksen haastattelututkimuksen yhteydessä. Tilastollisesti valittu haastateltavien joukko on ollut hieman yli 1000 viljelijää. Haastattelu on tehty vuoden 1989 loppupuolella.

Tutkimuslaitos kiittää mukana olleita viljelijöitä, jotka ovat suhtautuneet myönteisesti ja realistisesti esitettyihin kysymyksiin. Laitos kiittää myös haastattelun suorittajia samoin kuin PSM:n tutkijoita, jotka ovat suorittaneet aineiston käsittelyn.

Helsinki maaliskuussa 1990

Matias Torvela

SISÄLLYSLUETTELO	Sivu
1. Johdanto	5
2. Valtiovallan harjoittama maatalouspolitiikka	6
2.1. Viljelijöiden yleisnäkemykset maatalouspolitiikasta	9
2.2. Maataloustuotannon rajoittaminen	10
2.3. Maatalouden rakenteen kehittäminen	12
2.4. Maatalouden tuki	15
2.5. Hintapolitiikka	19
3. Tuontisuoja ja kansainvälinen kilpailu	20
4. Tiedotuksen ja tutkimuksen riittävyys	23
5. Yhteenveto	27
KIRJALLISUUS	28
LIITTEET	29
1. PSM:n haastattelututkimuksen kuvaus	
2. PSM:n soveltamaa aluejaotusta kuvaava kartta	
3. Haastattelukysymykset	

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
Luutnantintie 13, 00410 Helsinki
Tiedonantoja 157, 33 s., 1990

VILJELIJÖIDEN MIELIPITEITÄ MAATALOUSPOLITIIKASTA

Maija Puurunen
Matias Torvela

Abstract: Farmers' opinions about some important and current problems of agricultural policy have been presented in this study. The interview mainly focused upon the farm policy carried out by the government during the last few years, production restrictions and the subsidies paid by the government to the farmers. Opinions about price policies, international competition, import restrictions as well as the adequacy of information, agricultural research and advising were also asked from the farmers. The interview was made by the Pellervo Marketing Research Institute in the end of the year 1989.

Index words: Farmers' opinions, agricultural policies, production controls, pricing policies, information needs, research policies

---

1. Johdanto

Parin viime vuosikymmenen aikana maatalouspolitiikassa on askaroitu pääasiassa viljelijöiden toimeentuloon liittyvien ja ylituotannosta johtuvien ongelmien parissa. Lukuisten valtiovan viimeaikaisten maatalouspoliittisten toimenpiteiden suorana tai välillisenä tavoitteena on ollut rajoittaa tuotantoa lähemmäksi hyväksytyjä omavaraisuustavoitteita. Tulotavoitteen mukaisesti viljelijöille on pyritty takaamaan sama tulokehitys kuin muillekin väestöryhmille. Viime aikoina on kiinnitetty huomiota enemmän myös tulotasoon. Tulotason hoitamisessa on pidetty huolta myös pienten tilojen viljelijöiden tuloista samoin kuin eri alueiden viljelijöiden ja eri tuotantosuuntaa harjoittavien tuloista. Näiden tavoitteiden toteutus on edellyttänyt myös valtiovan taholta maksettavaa tukea. Osa tuesta on ollut sen luonteista, että sen avulla on voitu pitää syrjäisempiä alueita asuttuina.

Toisena maatalouspolitiikan keskeisenä tavoitteena on elintarvikkeiden riittävydestä ja hyvästä laadusta huolehtiminen. Viime aikoina on maatalouspolitiikassa otettu huomioon myös ympäristölliset näkökohdat, pienyritystoiminta ja koko maaseutu.

Viljelijöiltä on perinteisesti kysytty paljon tuotantoon ja yleensä ammattiin liittyviä asioita: - paljonko peltoa, paljonko eläimiä, mitä viljelet, mitä luulet saavasi satoa, montako tuntia teit töitä viime viikolla, onko jatkajaa, kauanko aiot jatkaa viljelijänä jne. Verottaja kysyy joka vuosi, mitä tuli, mitä meni ja paljonko jäi jäljelle. Myös tutkimuslaitokssamme ollaan kiinnostuneita useimmista em. asioista ja mm. kirjanpitoliloilla niitä seurataan varsin tarkkaan.

Harvoin tullaan kysyneeksi, **mitä mieltä viljelijät ovat** omasta ammatistaan, olosuhteista tilalla, valtiovallan toimenpiteistä, maataloutta koskevista keskustelun aiheista ja yleensä koko talouselämän kehityksestä. Jotta tätä puutetta voitaisiin jossain määrin korjata, on tehty oheinen selvitys. Tässä on pyritty saamaan viljelijöiden käsityksiä tärkeiksi ja ajankohtaisiksi katsotuista maataloutteen ja erityisesti matalouspolitiikkaan liittyvistä kysymyksistä. Aihealueiksi valittiin valtiovallan viime vuosina harjoittama maatalouspolitiikka yleensä, erilaiset tuotantoon liittyvät rajoitukset ja valtiovallan maksama tuki. Viljelijöiltä kysyttiin mielipiteitä myös hintapolitiikasta. Samoin haluttiin saada käsityksiä kansainvälisen kaupan vapautumisesta, tuontisuojusta jne. Osittain erillisenä kysyttiin vielä viljelijöiden näkemyksiä tiedon kulusta, maataloustutkimuksesta ja neuvonnasta. Koska mielipiteet tulevat parhaiten esille henkilökohtaisen tapaamisen ja keskustelun avulla, osallistuminen PSM:n haastattelututkimukseen tarjosi luonnollisen keinon viljelijöiden mielipiteiden kokoamiseksi. Kysely ajoitettiin loppuvuoteen, jolloin viljelijöillä ajateltiin olevan paremmin aikaa ja kiinnostusta selvittää mielipiteitään. PSM:n tiedustelussa oli mukana runsaat 1 050 viljelijää, jotka on valittu satunnaisotoksella kaikkien yli kolmen peltohehtaarin aktiivitulojen joukosta. PSM:n haastattelututkimuksen suoritusstapaa, rakennetta ja taustamuuttujia on kuvattu tarkemmin liitteessä 1 ja tutkimuksessa noudatettu aluejako ilmenee liitteestä 3. Haastattelukysymykset ilmenevät liitteestä 2.

2. Valtiovallan harjoittama maatalouspolitiikka

Edellä jo viitattiin, että useat valtiovallan toimenpiteet maataloudessa ovat kohdistuneet kuluneella vuosikymmenellä edelleen jatkuneen ylituotannon rajoittamiseksi. Tuotantoa rajoitettaessa on useissa kohdin ajautettu ristiriitaan maatilatalouden rakennepolitiikan tavoitteiden kanssa. Vuonna 1987 valmistui pitkän aikavälin maatalouspoliittinen ohjelma "Maatalous 2 000" (Kom. miet. 1987:24), jossa on pyritty tiivistämään keinoja maataloustuotannon sopeuttamiseksi kotimaista kulutusta vastaavaksi. Komitea katsoi pellon poistamisen tuotannosta parhaaksi menetelmäksi. Koska tuotannon vähentäminen mm. vähentää työllisyyttä maaseudulla, komitea ehdotti valtion vientituesta säästyvien varojen käyttämistä

maaseudun elinkeinotoiminnan kehittämiseen. Aivan viime vuosina onkin käytetty valtion varoja maaseutuelinkeinojen kehittämiseen.

1980-luvun alkupuolella oli useita maataloustuotannon kannalta suotuisia vuosia. Sekä kotieläin- että rehuviljan tuotanto ylittivät maataloustulolaisissa määritetyt tuotanto- ja vientikatot vuonna 1986. Samana vuonna voimaan tullut uusittu maataloustulolaki sisälsi kotieläintuotteiden kohdalla vuosittain alenevat tuotantokatot, joiden ylitse menevän osan viennistä maatalous on yksin vastuussa. Maatalouden osuus vientikustannuksista on ollut enimmillään vuonna 1986 yli puoli miljardia, mikä on alentanut viljelijöiden tulotasoa noin 5-7 %. Todettakoon, että myös viimeisimmässä vuonna 1989 säädetyssä maataloustulolaisissa on määritetty vuosittain alenevat valtion vastuusuudet keskeisimpien maataloustuotteiden vientimääristä.

Vuosikymmenen loppupuolella maatalouden ylituotantotilanteessa tuli tavallaan hengähdystauko, sillä vuosi 1987 oli vaikea katovuosi, jolloin lähes kaikkien kasvien hehtaarisadot putosivat 30-40 %. Myös seuraava vuosi oli tuotanto-oloiltaan tavallista heikompi ja mm. viljojen satotaso jäi 10-20 % pitkäaikaista keskimääräistä satotasoa osoittavan trendin alapuolelle. Yleensä satovahingot korvataan maatalouden sisäisinä siirtoina, mutta suurten katovahinkojen kohdalla maatalous on saanut osan korvauksista valtion budjetista. Viljelijän omavastuu satovahingoissa on 20 % alueen keskimääräisestä satotasosta viitenä edellisenä vuotena.

Kadon seurauksena maataloustulo on jäänyt vuonna 1987 noin 20 % ja vuonna 1988 noin 6 % alle vuoden 1986 tason. Kirjanpitotilojen tulosten perusteella maataloustulo on pudonnut vuonna 1987 maitotiloilla keskimäärin 88 %:iin, sika-tiloilla 70 %:iin ja viljatiltoilla 43 %:iin lähinnä normaalin vuoden tulosta (PUU-RUNEN & TORVELA 1989). Maatalouden kannattavuus on jäänyt vuonna 1987 kirjanpitotiloilla keskimäärin noin 20 % ja vuonna 1988 noin 10 % normaalia alemmaksi (ANON. 1990a). Eniten kannattavuus on alentunut kasvinviljelytiloilla, sen sijaan nautakarjatiltoilla kannattavuuden aleneminen on ollut vähäisempää (ANON. 1990b).

Osittain kadon ja toisaalta myös voimassa olleiden tuotannonrajoitustoimenpiteiden johdosta maataloustuotanto on vuosikymmenen lopulla vähentynyt alle maataloustulolaisissa asetettujen tuotantokattojen. Tosin tuotanto-olosuhteiltaan suotuisana vuonna 1989 maidon tuotanto on hieman kasvanut edellisvuodesta ja viljaa on jouduttu viemään. Maitotuotteiden vientiluvut eivät ole laskeneet tuotannon vähenemisen tahdissa, sillä eräiden maitojalosteiden kotimainen kulutus vähenee lähes samaa vauhtia kuin tuotantokin.

Tuotannon rajoittamiseksi on ollut käytössä sekä pakollisia että vapaaehtoisia menetelmiä. Pakollisia ovat maidon ja kananmunien kaksihintajärjestelmät, maatalousyriyten perustamislupajärjestelmä ja pallonraivauksen rajoittaminen. Ylituotannon viennin rahoittamiseksi perittävillä vientikustannus- ja markkinoimismaksuilla sekä lannoite- ja rehuveroilla on markkinointivastuun kattamisen lisäksi

myös tuotantoa rajoittava vaikutus. Vapaaehtoiset järjestelmät perustuvat vuoden 1983 puitelakiin maataloustuotannon ohjaamisesta ja tasapainottamisesta. Laki on uudistettu vuosikymmenen vaihteessa. Sen perusteella hallitus voi vuosittain päättää erilaisista toimenpiteistä tuotannon rajoittamiseksi. Käytetyt rajoitustoimenpiteet ovat kohdistuneet kotieläintuotannon ohella kesannointi- ja metsittämissopimusten kautta myös kasvinviljelyyn.

Maatalouden tuki on seurausta lähinnä maatalouden hintajärjestelmästä, joka takaa viljelijöille sovitun hintatason tuotantokattojen määrittämälle tuotantomäärälle. Tavoitehintatason toteuttamiseksi valtio joutuu maksamaan vientipalkkioita ja hinnanerokorvauksia, jotta ylituotannon vienti ei alentaisi viljelijöiden saamaa tuottajahintaa. Osa tuesta aiheutuu maatalouden sisäisestä tulontasausjärjestelmästä. Tämän nk. hintapoliittisen tuen tärkeimmät muodot ovat alueittain ja tilakoon mukaan maksettava tuki (nk. pinta-alalisä) sekä maidon, lihan ja kananmunien lisähinta. Näiden lisäksi on eräitä erityisalojen tukia ja jo edellä mainitut satovahinkokorvaukset.

Maatilatalouden rakenteen kehittämistä valtio on tukenut 1970-luvun lopulla säädetyn maatilalain mukaisesti. Maatilatalouden kehittämisrahastosta maksetaan rahoitustukea muun muassa rakentamiseen, perusparannuksiin, irtaimiston ja maan hankintaan sekä tilussuhteiden parantamiseen. Koska maataloustuotantoa ei voida lisätä, on osittain jo tästä syystä ryhdytty tukemaan myös muita maaseutu elinkeinoja. Tätä toimintaa ohjaamaan on säädetty vuonna 1986 laki maaseudun pienimuotoisen elinkeinotoiminnan tukemisesta. Maatilalakia ollaan uudistamassa ja yhdistämässä se osaksi laajempaa maaseutu elinkeinoja koskevaa säädöskokonaisuutta (Kom. miet. 1989:40). Maatalouden eri tukimuotoja, tuotannon rajoittamistoimenpiteitä ja niiden vaikutusta tuotantoon sekä muita maatalouden harjoittamiseen liittyviä tekijöitä on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin mm. KETTUSEN vuosittain laatimissa Suomen maataloutta koskevissa katsauksissa (MTTL:n julk. 50, 52, 54, 56 ja 60).

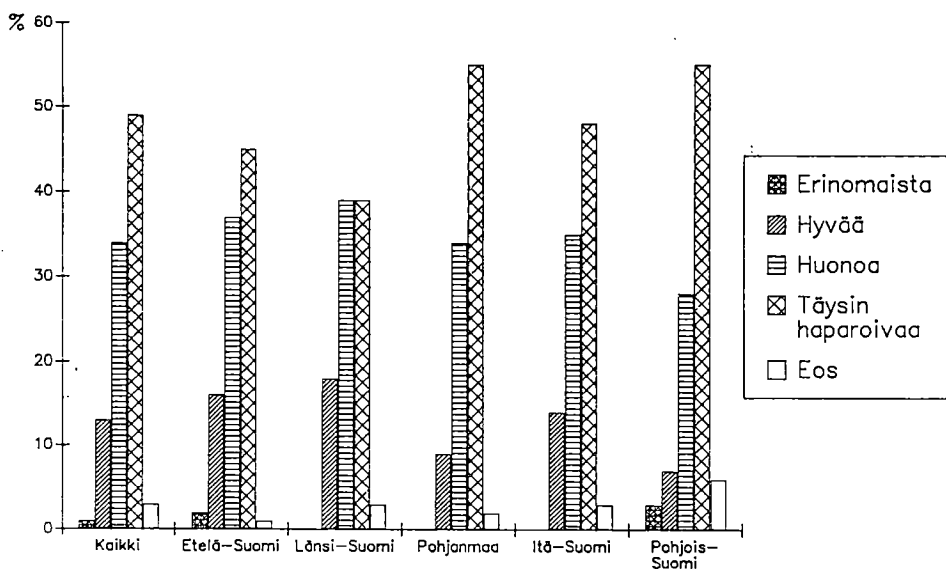
Mielipidetutkimuksessa tarkasteltavien aktiivitulojen viljelijöiden kannalta keskeisimpiä yksittäisiä maatalouspoliittisia toimenpiteitä 1980-luvun loppupuolella ovat olleet ilmeisesti maidon ja kananmunien kaksihintajärjestelmän soveltaminen käytännössä, palkkiokesannoinin lisääminen ja kesällä 1989 säädetyn uuden viisivuotisen maataloustulolain vaikutukset viljelijöiden toimeentuloon jatkossa. Maataloutta koskevia yleisiä keskustelun aiheita julkisissa tiedotusvälineissä haastattelun aikoihin syksyllä ovat olleet mm. maatalouden tuontisuoja ja elintarvikkeiden kuluttajahinnat. Kansainvälinen GATT-sopimus johtanee maataloudelle maksettavan hintatuen jäädyttämiseen, joten tuottajahintatasoa voidaan korottaa ainoastaan tuotannon vähenemistä vastaavasti. Viljelijöille maksettava suora tuki on siten saamassa uutta painoarvoa maatalouden tulokehityksen turvaamisessa. Suorasta tuesta on yleisemmin tiedotusvälineissä puhuttu taas kevään maataloustuloratkaisun yhteydessä, mutta viljelijöille maatalouden tuen maksuperusteet ovat olleet ajankohtaisia aiheita myös haastattelun aikoihin kuluneena syksynä.

2.1. Viljelijöiden yleisnäkemyksistä maatalouspolitiikasta

Valtiovallan harjoittamasta maatalouspolitiikasta tiedusteltiin aluksi viljelijöiden yleisnäkemyksiä:

Onko valtiovallan harjoittama maatalouspolitiikka ollut 1980-luvun loppuvuosina erinomaista, hyvää, huonoa vai täysin haparoivaa?

Harva viljelijä on kiittänyt maatalouspolitiikkaa erinomaiseksi ja hyvät arvosanat on antanut vain 13 % viljelijöistä. Kolmasosa viljelijöistä pitää valtiovallan toimenpiteitä huonoina ja puolet viljelijöistä pitää toimenpiteitä täysin haparoivina. Viljelijöillä on varsin selkeät mielipiteet tältä osin, sillä vastamatta on jättänyt ainoastaan muutama prosentti haastatelluista. Erityisen tyytymättömiä valtiovallan toimenpiteisiin ollaan Pohjanmaalla ja Pohjois-Suomessa (kuvio 1). Tuotantosuunnalla tai tilakoolla ei näytä olevan juurikaan vaikutusta viljelijöiden yleisnäkemykseen maatalouspolitiikasta.

Kuvio 1. Viljelijöiden mielipiteet valtiovallan harjoittamasta maatalouspolitiikasta 1980-luvun loppuvuosina.

Viljelijän koulutustaan vasten tarkasteltuna hieman muita tyytyväisempiä valtiovallan harjoittamaan maatalouspolitiikkaan ovat maatalouskursseja käyneet viljelijät. Sen sijaan kaikkein tyytymättömiä ovat olleet maatalouden opistotasoisien tai akateemisen koulutuksen saaneet viljelijät. Parhaassa työiässä olevat 35-44 -vuotiaat viljelijät näyttävät suhtautuneen hieman muita suopeammin

maatalouspolitiikkaan. Osa-aikaviljelijät ovat myös tyytyväisempiä kuin sivuansio tai päätoimiviljelijät. Osa-aika-, sivuansio- ja päätoimiviljelijät on määritetty tässä viljelijän tulotietojen perusteella. Osa-aikaviljelijöillä maatalouden nettotulot ovat alle puolet, sivuansiotiloilla 50–75 % ja päätoimitiloilla yli 75 % verotuksen kokonaistuloista.

On luonnollista, että viljelijät suhtautuvat kriittisesti maatalouspolitiikkaan, koska se monilta osin rajoittaa heidän toimintojaan tuotannossa. Sitä vastoin siihen, että noin puolet viljelijöistä kokee maatalouspolitiikan olleen täysin haparoivaa ja 30–40 % huonoa, on suhtauduttava vakavasti. Tämä on tietenkin viesti myös päätöksentekijöille.

2.2. Maataloustuotannon rajoittaminen

Maataloustuotannon rajoittaminen haastattelussa mukana olevilla aktiivituloilla koskee lähinnä perustamislupajärjestelmää, tilakohtaista kiintiöintiä ja kesannointia. Kotieläintuotantoa koskeva perustamislupajärjestelmä on ollut eri muodoissaan voimassa 1970-luvun puolivälistä asti. Kotieläintuotantoa ei voi ryhtyä harjoittamaan tai entistä yritystä laajentamaan ilman viranomaisten lupaa. Järjestelmän mukaan yli 60 naudan navetan, 200 sikapaikan sikalan, 1 000 kanan kanalan sekä 30 000 linnun broilerikasvattamon perustamiseen tarvitaan maatilahallituksen lupa. Maatalouspiiriltä edellytettävää lupaa koskevat vastaavat rajat ovat 30 nautaa, 25 sikaa ja 100 kanaa. Emolehmiin perustuva naudanlihan tuotanto on perustamislupajärjestelmän ulkopuolella ja maidontuotannossa yrityskokoa voidaan valvoa kiintiöntijärjestelmän avulla. Sikojen lukumäärä koskee yli 12 viikkoiset sia sikoja, jolloin emakko vastaa viittä sikaa. KOLA (1987) on tarkastellut yksityiskohtaisemmin perustamislupajärjestelmän vaikutuksia sianlihan ja kananmunien tuotannossa.

Maitokiintiöt eli maidon kaksihintajärjestelmä tuli voimaan vuonna 1985. Kiintiö määräytyi edellisten vuosien meijerimaidon tuotantomäärien mukaan ja koski yli 30 000 litraa maitoa tuottavia tiloja. Kuluvan vuoden alusta tämä nk. vapaakiintiön maitomäärä nousi 40 000 litraan. Maidontuotannon kiintiöinnin periaatteena on, että kiintiön yli menevältä osalta tilalle maksetaan vain maailmanmarkkinahinta. Lehmien tuotostason noustessa tiloilla on voitu joutua vähentämään lypsylehmiä, jolloin navetan käyttö on jäänyt vajaaksi. Tämän vuoden alusta kiintiömaksu on kuitenkin porrastettu siten, että kiintiön ylityksen ollessa alle 10 000 litraa, tuottajahinta alenee vain 50 p/l. Lisäkiintiöitä myöhemmin jaettaessa on suosittu nuoria yrittäjiä.

Kananmunien osalta kiintiöjärjestelmä on ollut voimassa vuodesta 1986 alkaen. Tuotannon säätely perustuu porrastettuun lisähintaan, jota maksetaan täytenä alle 10 000 kg:n kiintiöille ja 10 %:lla alennettuna tästä 100 000 kg:n kiintiöön asti. Tätä suuremmalle tuotannon osalle maksetaan vain alennettu tavoitehinta.

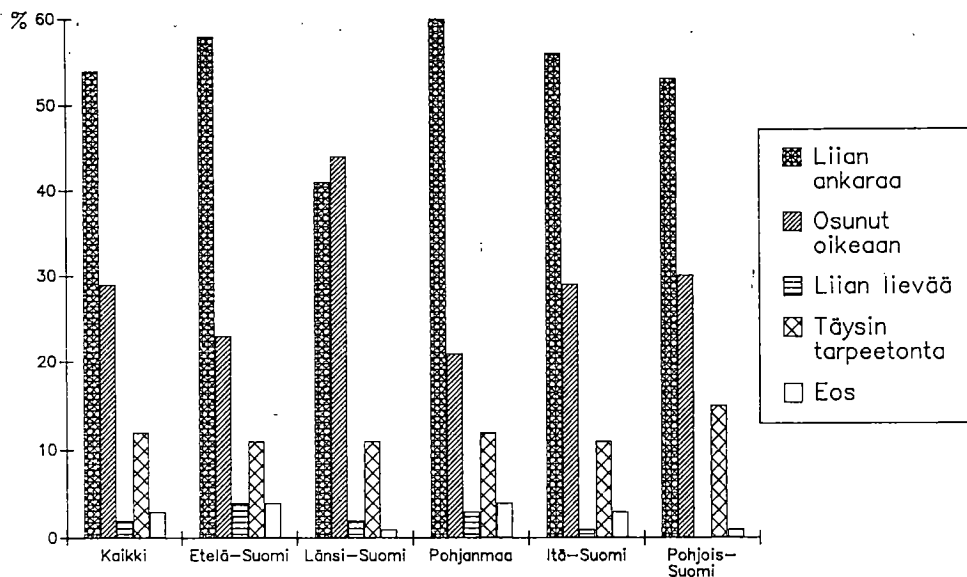
Hintaporrastuksella on pyritty tekemään tuotantokiintiön ylitys kannattamattomaksi.

Kesannointi on vapaaehtoisuuteen perustuva tuotannon rajoitusmuoto. Kesannointijärjestelmää on sovellettu hieman erilaisina versioina koko 1980-luvun loppupuolen ajan ja nykyisin se on muodostunut tärkeimmäksi tuotannon rajoitusmuodoksi. Kesannoinnin säännöt ovat muuttuneet viljelijän kannalta joustavammiksi ja vuonna 1989 viljelijä voi tehdä joko yksi- tai kolmivuotisen kesannointisopimuksen valtion kanssa. Kesannoitavan alan tulee olla vähintään 15 % tilan peltoalasta ja samalla vähintään 2 ha. Korvaus on porrastettu alueittain ja osin myös pellon kunnan mukaan. Vuonna 1989 peltoalasta oli kesantona 8,6 %, kun normaalisti kesantoala on noin pari prosenttia koko peltoalasta. Muita vapaaehtoisuuteen perustuvia tuotannon rajoituskeinoja ovat mm. erilaiset maataloustuotannon vähentämissopimukset, pellonraivausmaksut ja luopumiseläkejärjestelmä.

Maataloustuotannon rajoittamiseen liittyen viljelijöiltä kysyttiin

Onko tuotannon rajoittaminen ollut liian ankaraa, osunut oikeaan, liian lievää vaiko täysin tarpectonta?

Yli puolet (54 %) kaikista viljelijöistä pitää nykyistä maataloustuotannon rajoittamista liian ankarana. Varsinkin pohjanmaalaiset ovat tätä mieltä, sillä heistä 60 % pitää rajoitustoimenpiteitä liian ankarina (kuvio 2). Nautakarjatiloiilla ja tilakooltaan suurimmilla tiloilla tuotannon rajoittaminen on koettu niinkään liiallisena.

Kuvio 2. Maataloustuotannon rajoittamista koskevien mielipiteiden %-jakauma alueittain.

Vajaa kolmasosa (29 %) viljelijöistä on sitä mieltä, että nykyiset rajoitustoimenpiteet ovat oikeaan osuneita. Tätä mieltä ovat muita selvästi useammin länsi-suomalaiset (44 %) ja sikatilojen isännät. Liian lievinä toimenpiteitä pitää vain 2 % viljelijöistä ja koko rajoitustoimenpiteitä täysin tarpeettomina 12 % tiloista. Muita useammin rajoituksia pitää tarpeettomina pientilojen isännät (taul. 1).

Taul. 1. Tuotannon rajoittamista koskevien mielipiteiden %-jakauma.

	Liian ankaraa	Osunut oikeaan	Liian lievää	Tarpeetonta	Ei mielipidettä
Nautakarjatilat	58	24	1	14	3
Sikatilat	52	39	3	6	—
Viljatilat	50	34	3	10	3
Muut tilat	49	30	3	17	1
Peltoala, ha					
3–10	53	28	2	15	2
10–20	53	29	2	12	4
20–	56	32	3	7	2
Keskimäärin	54	29	2	12	3

Erityisesti nuoret (alle 35 vuotiaat) viljelijät (62 %) pitävät tuotannon rajoittamista liian ankarana, joskin osa nuorista viljelijöistä (16 %) katsoo rajoittamistoimenpiteet täysin tarpeettomiksi. Vahvimman kannatuksen olemassa olevat tuotannon rajoitustoimenpiteet ovat saaneet osa-aikaviljelijöiden (38 %) ja toisaalta korkeimmin koulutettujen viljelijöiden keskuudessa (53 %). On ymmärrettävää, että tuotannon rajoittamiseen on suhtauduttu arvostelevasti. Kuitenkin on myös todettava, että keskimäärin noin kolmasosa viljelijöistä on hyväksynyt tuotannon rajoitukset nykyisessä muodossa.

2.3. Maatalouden rakenteen kehittäminen

Maatalouden rakennemuutosta on hallinnut koko 1980-luvun edelleen jatkuva pienten tilojen jääminen pois tuotannosta ja keskikokoa suurempien tilojen lukumäärän kasvu. Tilaluku on vähentynyt keskimäärin noin pari prosenttia vuodessa ja tilakoko kasvanut noin 0.4 ha vuodessa. Tilaluvun ja keskimääräisen tilakoon kehitys on tapahtunut pääasiassa alle 10 peltohehtaarin tilojen jäädessä pois viljelyksestä tai lisämaan oston ja vuokrauksen kautta siirtyessä suurempiin tilakokoryhmiin. Tilaluvun ja keskimääräisen peltoalan kehitys maan eri osissa on tapahtunut hieman eri tahdissa. Suhteessa alueen tilamäärään pienten tilojen lukumäärä on vähentynyt eniten Pohjois-Suomessa. Tämän seurauksena keskimääräinen tilakoko on kasvanut suhteellisesti eniten Pohjois-Suomessa (PUURUNEN 1989).

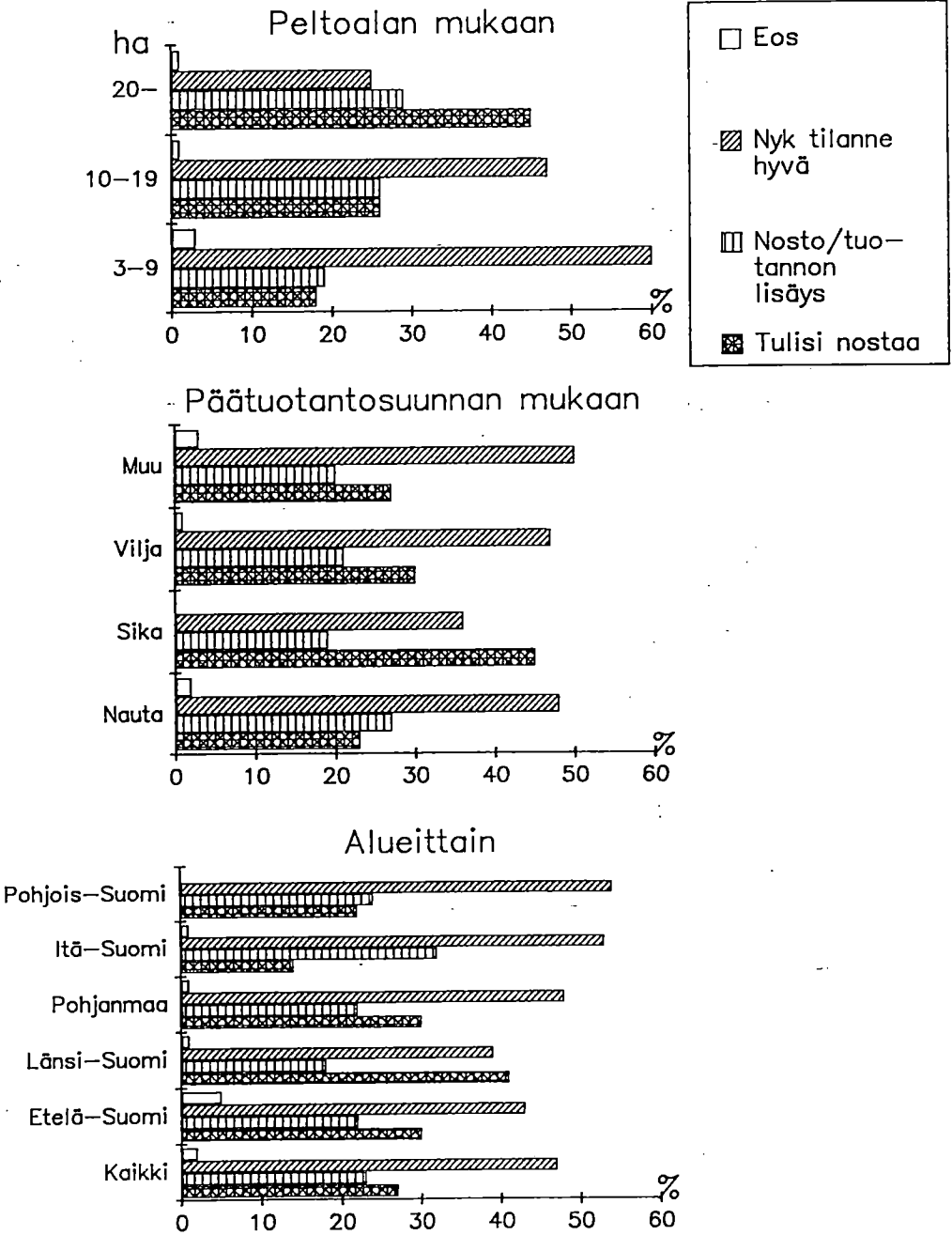
Maatalouden rakenteeseen liittyen tiedusteltiin viljelijöiden mielipiteitä keskimääräisestä tilakoosta seuraavasti:

Suomen maatilojen keskikoko on noin 13 ha peltoa. Tulisiko tilakokoa nostaa edellyttäen, että tuotantoa ei voida lisätä tai jos tuotannon lisäys sallitaan?

Kysymyksen yhteydessä esitetty keskimääräinen tilakoko on Maatilarekisterin (ANON. 1989) mukainen ja kuvaa kaikkien yli yhden peltohehtaarin tilojen keskikokoa. PSM:n haastattelututkimukseen kuuluu vain yli 3 ha:n tilat ja niiden keskikoko on näin ollen suurempi. Haastattelutilojen keskikoko on ollut noin 20 ha ja kaikkien yli 3 ha:n tilojen keskimäärä vastaamaan painotettuna 16 ha. Näin ollen haastatellut ovat saattaneet nähdä esimerkkinä esitetyn keskimääräisen tilakoon verraten pienenä.

Nykyisessä ylituotantotilanteessa lähes puolet (47 %) viljelijöistä pitää nykyistä tilannetta hyvänä, jos vaihtoehtoina ovat joko tilojen lukumäärän aleneminen tai tuotannon lisääminen. Tyytyväisimpiä nykytilanteeseen ollaan Itä- ja Pohjois-Suomessa sekä pienimmillä tiloilla. Viljelijät, joilla ei ole mitään maataloudellista koulutusta, osa-aikaviljelijät ja eläkeikäiset viljelijät pitävät nykytilannetta hyvänä.

Tilojen lukumäärän alenemisesta huolimatta tilakokoa nostaisi 27 % viljelijöistä. Jos samalla tuotantoa voitaisiin lisätä, tilakokoa haluaisi nostaa 23 % viljelijöistä. Eniten tilakoon nostamista on haluttu Länsi-Suomessa ja toisaalta suurimmilla tiloilla ja sikatiloilla (kuviot 3a-c). Pitkälle koulutetuista viljelijöistä 45 % haluaisi nostaa tilakokoa, vaikka tilamäärä supistuisikin. Kaikkein tyytymättömiä nykyiseen tilakokoon ovat maataloudellisia kursseja käyneet. Heistä 37 % kannattaa tilakoon nostamista tilamäärän supistumisen uhallakin ja 26 %, jos samalla voidaan lisätä tuotantoa.

Kuvio 3. Keskimääräistä tilakokoa koskevat viljelijöiden mielipiteet (%-jakauma).

2.4. Maatalouden tuki

Maatalouden tuella tarkoitetaan tavallisesti valtion budjetin kautta maksettavaa tukea. Sitä maksetaan viljelijöille maataloustuotteiden tuottajahintojen yhteydessä sekä erilaisina suorina maksuina. Tuella pyritään ensisijaisesti tasoittamaan maatalouden sisäisiä tuotantokustannus- ja tuloeroja. Valtion tuen tärkeimmät erät ovat alueittain ja viljelmäkoon mukaan maksettava tuki sekä maidon, lihan ja kananmunien lisähinta. Esimerkiksi vuonna 1988 aluetuki on ollut noin 578 milj. mk, viljelmäkoon mukaan maksettava tuki 630 milj. mk ja muu hintapolitiininen tuki 799 milj. mk. Tämän lisäksi on ollut 272 milj. mk kuljetusavustuksia ja erikoistuotannon alojen tukia (SIREN 1989).

Aluetukea maksetaan maidon ja lihan tuottajille tuottajahinnoissa tuoteyksikköä kohti. Aluetuella on suurin merkitys Pohjois- ja Itä-Suomen viljelijöille. Kotieläinten lukumäärän perusteella maksettava avustus (nk. häntäraha ja ostorehun hinnanalennuskorvaus) on myös suunnattu Pohjois- ja Itä-Suomeen sekä saaristoon. Viljelmäkoon mukainen tuki eli pinta-alalisä on sidottu tilan pinta-alaan ja kotieläinten lukumäärään. Lisäksi se on porrastettu viljelijän iän, viljelijän ja puolison yhteenlaskettujen tulojen ja alueen mukaan. Pinta-alalisästä noin 15 % suuntautuu Etelä-Suomeen, 40 % Keski-Suomeen ja 45 % Pohjois-Suomeen (SIREN 1989).

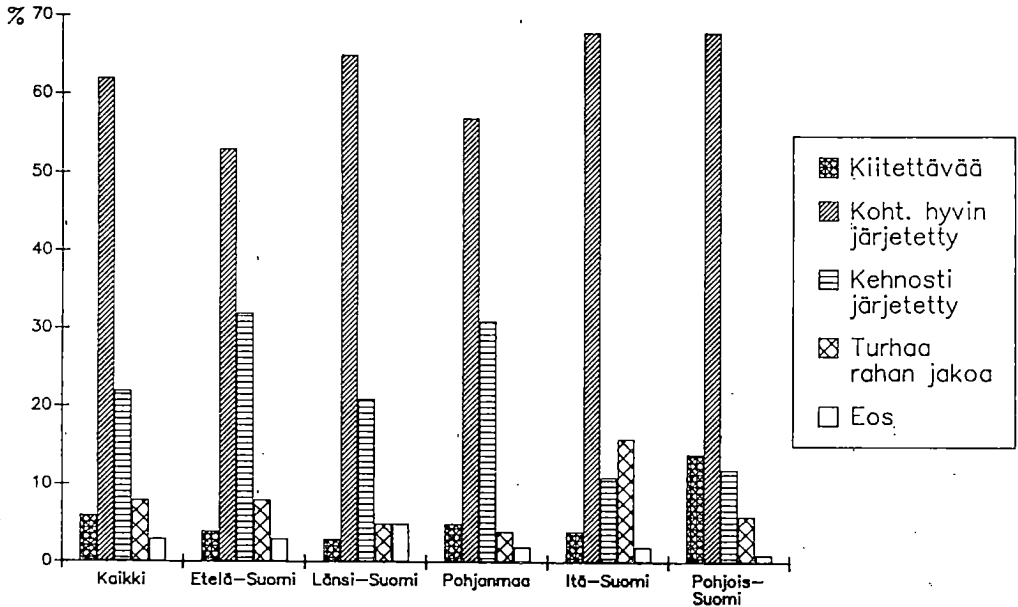
Maidon lisähinta on porrastettu maitomäärän mukaan ja sitä maksetaan eläkeikäisiä viljelijöitä lukuunottamatta samoin perustein koko maassa nykyisin 150 000 litran tuotantoon asti. Kananmunilla on vastaavasti tuotantokiintiöiden mukaan porrastettu lisähinta. Teuraseläinten painojen nostamiseksi naudan- ja lampaanlihan tuotannossa on maksettu eläinten painon mukaan porrastettua tuotantopalkkiota. Pihvikarjan pitoa on pyritty kannustamaan ns. emolehmäpalkkioin ja tietyillä alueilla rukiin ja rehuviljan tuotantoa vastaavilla viljelypalkkioilla.

Maatalouden tuesta esitettiin haastattelussa viljelijöille kolme kysymystä. Ensimmäinen tiedusteltiin yleisluontoisesti:

Onko maatalouden tuki ollut kiitettävää, kohtalaisen hyvin järjestettyä, kehnosti järjestettyä vai onko se turhaa rahan jakamista?

Osoittautui, että maataloustuen järjestelyihin ollaan yleensä melko tyytyväisiä. Kaikista viljelijöistä 2/3 (68 %) on tyytyväisiä ja heistä 6 % pitää järjestelyä kiitettävänä. Erityisen tyytyväisiä järjestelyihin ollaan Pohjois-Suomessa, jossa 14 % pitää järjestelyjä kiitettävänä ja 68 % kohtuullisen hyvänä (kuvio 4). Kiitettävänä tai kohtalaisen hyvin järjestettynä maatalouden tukijärjestelyitä ovat pitäneet myös nuoret, nautakarjatilojen viljelijät ja samalla päätoimiset viljelijät sekä pitkälle koulutetut viljelijät.

Kuvio 4. Maatalouden tuen järjestelyä koskevat viljelijöiden mielipiteet alueittain (%-jakauma)

Vajaa neljäsosa (22 %) pitää tuen järjestämistä kehnona ja lisäksi 8 % pitää koko tukijärjestelmää turhana rahan jakamisena. Vähiten tukea arvostetaan Etelä-Suomessa ja toiseksi vähiten Pohjanmaalla. Pienillä, sivuansio- ja osa-aikataloilla sekä monipuolista tuotantoa harjoittavilla tiloilla ollaan muita tyytymättömämpiä tukijärjestelmään. Koulutuksen mukaan tarkasteltuna maatalouden kursseja käyneet erottuvat niinkään muiden tyytyväisten joukosta.

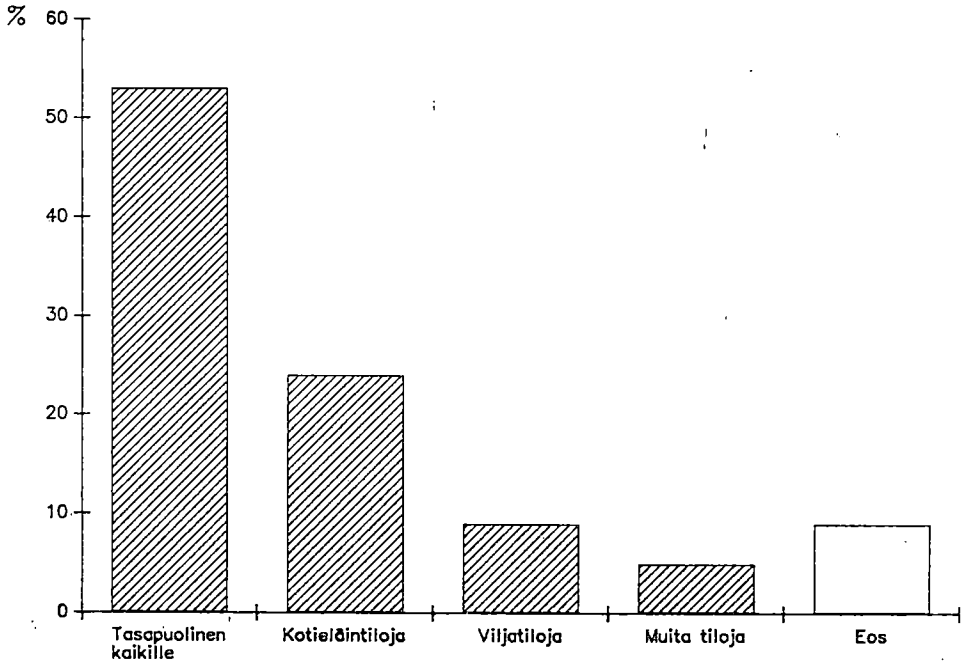
Tuen jakautumisen tasapuolisuudesta kysyttiin:

Suosiiko tuki enemmän kotieläintiloja, viljatiloja, muita tiloja vai onko se tasapuolinen kaikille?

Viljelijöistä yli puolet (53 %) katsoo, että tuki on tasapuolinen kaikille tiloille (kuvio 5). Tukea pidetään tasapuolisena muita useammin Pohjanmaalla, Pohjois-Suomessa ja yleensä pienillä tiloilla, vaikka tukijärjestelyihin ei näillä tiloilla muutoin oltu kovin tyytyväisiä. Sikatilojen, isojen tilojen haltijat ja itä-suomalaiset eivät ole aivan yhtä tyytyväisiä, mutta heistäkin lähes puolet pitää tukea tasapuolisena.

Keskimäärin neljännes viljelijöistä on sitä mieltä, että tuki suosii enemmän kotieläintiloja. Suurimmista tiloista ja viljailoista kolmasosa pitää tukea kotieläintaloutta suosivana. Sen sijaan nautakarjataloista 11 % ja sikatiloista 16 %

pitää tukea enemmän viljatilaja suosivana (taul. 2). Päätoimitilat ovat enimmäkseen kotieläintiloja ja osa-aikatilat kasvinviljelytiloja, mikä ilmenee myös näiden tilojen suhtautumisessa tuen tasapuolisuuteen. Noin 10 % viljelijöistä ei ole ottanut kantaa tuen jakautumiseen.

Kuvio 5. Maatalouden tuen tasapuolisuus.

Taul. 2. Maatalouden tuen tasapuolisuutta koskevien mielipiteiden %-jakauma tuotantosuunnittain ja tilakoon mukaan.

	Tuki on tasapuolinen	Tuki suosii enemmän kotieläintiloja	Tuki suosii enemmän viljatilaja	Tuki suosii enemmän muita tiloja	Ei mieltä pidetty
Nautakarjatilat	54	19	11	6	10
Sikatilat	46	27	16	5	6
Viljatilat	50	31	7	5	7
Muut tilat	58	24	5	4	9
Peltoala, ha					
3-10	57	20	10	6	7
10-20	51	24	8	3	14
20-	47	32	8	6	7
Keskimäärin	53	24	9	5	9

Pitkälle koulutetut viljelijät olivat muita useammin sitä mieltä, että tuki on tasapuolinen kaikille (57 %) ja, jos se suosii joitakin ryhmittymiä niin kotieläintiloja (34 %). Kursseja käyneet ovat olleet yleensäkin muita tyytymättömämpiä tukijärjestelyihin. Huomattavan suuri osuus heistä katsoo, että tuki suosii vil-

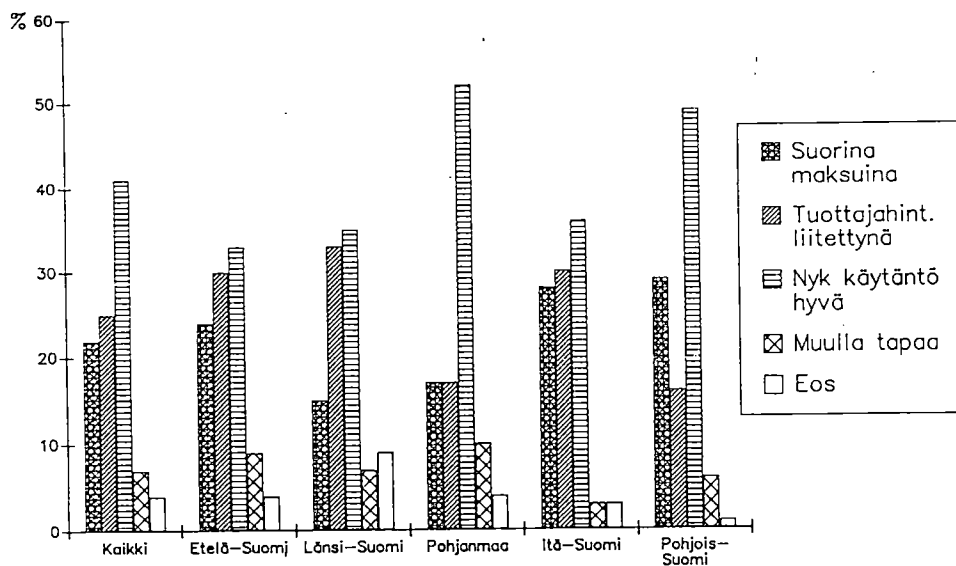
jatiloja (22 %) tai muita kuin kotieläintiloja (14 %). Myös eläkeikäiset viljelijät katsoivat muita yleisemmin tuen suosivan enemmän viljatiloja.

Kolmas maatalouden tukeen liittyvä kysymys koski tuen jakoperusteita

Voidaanko tuki jakaa viljelijäille paremmin suorina maksuina, tuottajahinnoissa, nykyisen käytännön mukaisesti vaiko jollain muulla tapaa?

Nykyistä käytäntöä, jolla tässä tarkoitetaan lähinnä 1980-luvun loppuvuosina sovellettua käytäntöä, maatalouden tuen jakamiseksi pitää parhaana 41 % viljelijöistä. Tuottajahintoihin liitettynä haluaisi tuen 25 % ja suorina maksuina 22 % viljelijöistä. Vajaalla 10 %:lla viljelijöistä on ollut mielessä joku muu tapa tuen jakamiseksi. Erityisesti Pohjanmaalla ja Pohjois-Suomessa pidetään nykyistä käytäntöä hyvänä. Länsisuomalaiset haluaisivat muita useammin tuen tuottajahinnoissa ja pohjoissuomalaiset suorina maksuina (kuvio 6).

Tuotantosuunnan mukaan tarkasteltuna tyytyväisimpiä nykykäytäntöön ovat sikatilojen haltijat ja tyytymättömiä viljanviljelijät. Viljatiloilta tuki halutaisiin yleisemmin tuottajahinnoissa, mutta muissa tuotantosuunnissa tuottajahintoihin liitetty tuki ja suorat maksut ovat saaneet lähes saman verran kannatusta. Pienimmillä tiloilla pidetään nykykäytäntöä parhaana, suurimmilla tiloilla tuottajahintoihin liitetty tuki saa nykyisen käytännön kanssa yhtä paljon kannatusta. Keskikokoisilla tiloilla suoriin maksuihin on suhtauduttu hieman muita tiloja hyväksyvämmiin (taul. 3).

Kuvio 6. Maatalouden tuen jakamiseen liittyvät viljelijöiden mielipiteet (%-jakauma) alueittain.

Taul. 3. Maatalouden tuen jakoperusteita koskevien mielipiteiden %-jakauma.

	Nykyinen käytäntö	Tuottaja- hinnoissa	Suorat maksut	Muulla tapaa	Ei mieli- pidettä
Nautakarjatilat	42	25	23	6	4
Sikatilat	56	17	18	7	2
Viljatilat	37	28	23	8	4
Muut tilat	46	18	17	10	9
Peltoala, ha					
3-10	48	20	22	8	2
10-20	37	25	27	5	6
20-	35	35	27	7	6
Keskimäärin	41	25	22	7	5

Vanhimmat ja sivuansioviljelijät sekä viljelijät, joilla ei ole koulutusta, pitävät nykyistä tukien maksutapaa hyvänä. Sen sijaan huomattavan suuri osa koulunkäyneistä (32 %) ja opisto- tai akateemisen tutkinnon suorittaneista (57 %) haluaisi tuen hintoihin liitettynä. Myös päätoimiviljelijöiden keskuudessa ollaan oltu paljolti hintatuen kannalla.

2.5. Hintapolitiikka

Kuluneen syksyn ja talven aikana on tiedotusvälineissä käyty vilkkaasti keskustelua elintarvikkeiden kuluttajahinnoista ja niiden muodostumisesta. Viljelijöiden osuutta kotimaisten elintarvikkeiden hinnoista on perätty siinä kuin jalostuksen ja kaupan osuuttakin. Useiden elintarvikkeiden kohdalla viljelijöiden osuus kuluttajahinnasta on osoittautunut yllättävän vähäiseksi. MTTL:ssa laadittujen maatalouden kokonaismarginaalilaskelmien mukaan (LEPPÄLÄ 1988) viljelijän osuus eräiden keskeisimpien maataloustuotteiden vähittäishinnoista on ollut viime vuosina seuraava:

- maito	69 %	- naudanliha	55 %
- talouspiimä	43 %	- sianliha	49 %
- kuohukerma	63 %	- vehnätuotteet	46 %
- meijerivoi	76 %	- ruistuotteet	65 %
- juusto	54 %	- peruna	46 %
- kananmunat	57 %		

Nykyisin myös viljelijät ostavat kaupasta huomattavan osan elintarvikkeistaan ja omien tuotteiden käyttö ruokataloudessa on jatkuvasti supistumassa. Tässä kohdin viljelijöiltä kysyttiin

Ovatko elintarvikkeiden kuluttajahinnat tuottajahintoihin verrattuna korkeat, kohtuulliset, alhaiset tai vaikeasti arvioitavissa?

Runsaat 80 % viljelijöistä pitää elintarvikkeiden hintoja suhteessa tuottajahintoihin korkeina. 15 % viljelijöistä piti elintarvikkeiden vähittäishintoja kohtuullisina. Liian alhaisia vähittäishinnat eivät olleet juuri kenenkään mielestä.

Vaikeasti arvioitavina kuluttajahintoja piti ainoastan 3 % viljelijöistä, mikä osaltaan kuvaa myös viljelijöiden hintatietoisuutta (taul. 4).

Taul. 4. Elintarvikkeiden kuluttajahinnat suhteessa tuottajahintoihin. Viljelijöiden mielipiteiden %-jakauma.

	Korkeat	Kohtuull.	Alhaiset	Vaikea arv.
Nautakarjatilat	79	15	2	4
Sikatilat	90	9	-	1
Viljatilat	80	17	1	2
Muut tilat	88	10	-	2
Peltoala, ha				
3-10	78	17	1	4
10-20	83	13	2	2
20-	84	12	2	2
Keskimäärin	81	15	1	3

Korkeiksi kuluttajahinnat mielletään muita useammin suurimmilla tiloilla, nuorten tiloilla ja erityisesti sikataloutta harjoittavilla tiloilla. Itä- ja Pohjois-Suomessa kuluttaja- ja tuottajahintojen erot on nähty kohtuulliseksi hieman useammin kuin muualla. Pitkälle koulutetuista viljelijöistä peräti kolmannes pitää kuluttaja- ja tuottajahintojen suhdetta kohtuullisena, muiden mielestä eroa kuluttajahintojen ja tuottajahintojen välillä on liian paljon.

3. Tuontisuoja ja kansainvälinen kilpailu

Maataloudessamme on omaksuttu omavaraisuuteen tähtäävä tuotannon taso, mikä korkean hinta- ja kustannustasomme takia edellyttää voimakasta tuonnin rajoittamista. Niinpä maataloustuotteiden ulkomaankauppa on pitkälle säädelyä ja viennin ja tuonnin tehtävänä on pääasiassa tasoittaa kotimaisen kysynnän ja tarjonnan vaihteluita. Yli tuotannon takia peruselintarvikkeita ei ole normaalisti viime vuosina tarvinnut tuoda, poikkeuksellisesti katovuoden 1987 seurauksena on tuotu vehnää, ruista, rehuviljaa ja myös naudanlihaa.

Maataloustuotteiden tuontisuoja muodostuu välittömistä määrällisistä rajoituksista kuten tuonnin lisensioinnista sekä välillisistä rajoituksista ja muista kauppaesteistä. Pääosa maataloustuotteista kuuluu tuontilisenssien piiriin, joita voidaan myöntää pääsääntöisesti silloin, kun vastaavia kotimaisia tuotteita ei ole saatavissa. Välillisen tuontisuojan tärkeimpiä välineitä ovat tuontimaksut, tullit ja eri tyyppiset valmisteverot. Tulleilla ja tuontimaksuilla pyritään nostamaan maahan tuotavien elintarvikkeiden hinnat kotimaiselle tasolle. Yhdistetyllä valmistevero- ja hinnanerojen tasausjärjestelmällä pyritään puolestaan tasaamaan teollisuuden maatalousperäiset raaka-aineet maailmanmarkkinahintatasolle ja tuontielintarvikkeiden raaka-aineet kotimarkkinoiden hintatasolle (NIEMI 1989).

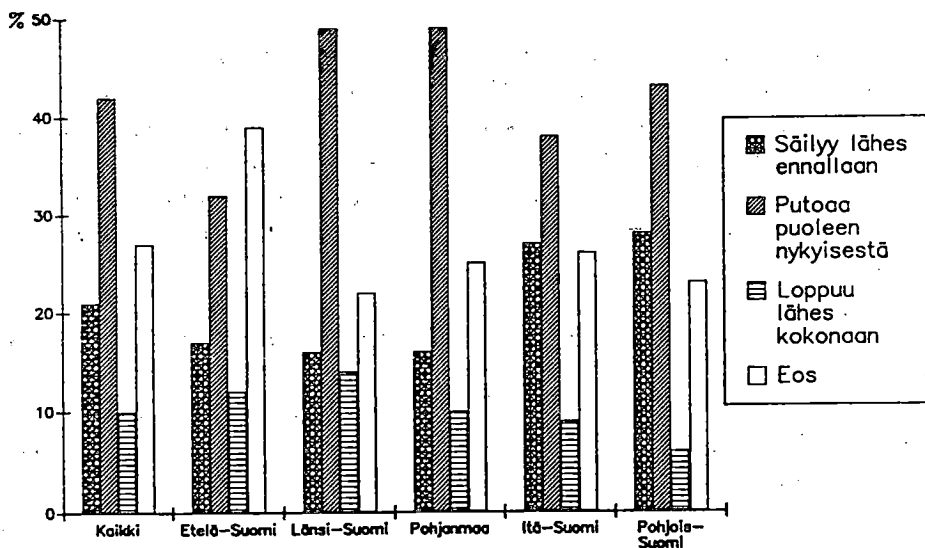
Maataloustuotteiden tuonnin arvo on suurempi kuin viennin arvo, sillä maahan tuodaan kahvia, hedelmiä ja tupakkaa sekä joitakin korkealuokkaisia valkuaisre-

huja. Elintarviketeollisuus tuo maataloustuotteita myös vientiteollisuuden raaka-aineiksi (KETTUNEN 1990). Jalostettujen elintarvikkeiden tuonti on lisääntymässä, sillä niiden tuonti on suhteellisen vapaata. Onkin arvioitu, että ulkomaankaupan vapautuminen tuntuu erityisesti pitkälle jalostettujen elintarvikkeiden tuonin lisääntymisenä. Perustuotanto näyttää ainakin Euroopan yhdentymisen puitteissa jäävän vielä varsin suojatuksi. Suurimmat paineet Suomen maatalouteen ovat kohdistumassa kansainvälisen tulliliiton GATT:n neuvotteluissa, joissa suuret vientimaat vaativat vapaampaa ulkomaankauppaa myös maataloustuotteille.

Tuontisuoja ja kansainvälistä kilpailua koskien viljelijöiltä tiedusteltiin

Jos Suomi joutuu purkamaan maataloustuotteiden tuontisuojan Euroopan yhdentymisen seurauksena, maataloutemme säilyy lähes ennallaan, tuotanto putoaa puoleen nykyisestä vai loppuuko se lähes kokonaan ?

Vain viidesosa (21 %) viljelijöistä uskoo maataloustuotannon säilyvän lähes ennallaan, jos Suomi joutuu purkamaan maatalouden tuontisuojan. 42 % viljelijöistä arvio tuotannon putoavan puoleen ja joka kymmenes arvioi, että maataloustuotanto loppuu Suomessa kokonaan. Itä- ja Pohjois-Suomessa on suhtaudut hienman luottavaisemmin tuotannon jatkuvuuteen, kun taas Länsi-Suomessa ja Pohjanmaalla puolet viljelijöistä arvelee tuotannon supistuvan voimakkaammin. Kysymys on koettu varsin visaiseksi viljelijöiden keskuudessa, sillä runsaalla neljänneksellä viljelijöistä ei ole ollut mielipidettä asiasta. Etelä-Suomessa lähes 40 % viljelijöistä on jättänyt vastaamatta tähän kysymykseen (kuvio 7). Täytyy

Kuvio 7. Maataloustuotteiden tuontisuojan purkamisen vaikutukset maatalouteen. Alueittainen %-jakauma viljelijöiden mielipiteistä.

myöntää, että kysymyksen asettelu ei ollut paras mahdollinen, koska siinä kysyttiin mm. tuontisuojan täydellisen purkamisen vaikutuksia. Tällainen tilanne tuskin on realistinen.

Maataloustuotannon ajatellaan säilyvän ennallaan muita useammin suurimmilla tiloilla, joiden viljelijät ovat ottaneet myös kantaa asiaan yleisemmin kuin pienimmillä tiloilla. Toisaalta suurimmilta tiloilta löytyvät myös pessimistisimmät viljelijät, sillä 17 % yli 20 ha:n tilojen viljelijöistä arvelee tuotannon loppuvan lähes kokonaan. Pienet tilat ja monipuolista tuotantoa harjoittavat tilat näyttävät olevan kaikkein epävarmimpia asiassa. Sikatiloista yli puolella uskotaan maataloustuotannon putoavan puoleen nykyisestäään. Päätoimiset viljelijät vaikuttavat hieman luottavaisemmilta tuotannon säilymiseen. Sivuvuosi- ja osa-aikaviljelijät ovat olleet epävarmempia tilanteesta. Koulutus ja viljelijän ikä ovat vaikuttaneet selvästi viljelijöiden mielipiteeseen. Vanhemmat ja kouluttamattomat viljelijät ovat muita useammin jättäneet vastaamatta kysymykseen (taul. 5), mikä on hyvin ymmärrettävissä.

Taul. 5. Maataloustuotteiden tuontisuojan purkamisen vaikutukset maatalouteen. Viljelijöiden mielipiteet (%-jakauma) maatalouskoulutuksen mukaan.

	Säilyy ennall.	Putoaa puoleen	Loppuu kokon.	Ei mieli- pidettä
Ei koulutusta	17	41	10	32
Maatal. kursseja	23	42	10	25
Maatal.koulu	27	45	12	17
Opisto tai akat.tutk.	25	71	4	-

Koulutusta saaneista noin neljännes arvioi tuotannon säilyvän ennallaan. Maatalouden ammattikoulun käyneistä 45 % sekä runsaat 70 % opisto- tai akateemisen koulutuksen saaneista uskoo tuotannon putoavan puoleen nykyisestä. Koulutetuimmilla on kaikilla ollut mielipide asiasta. Pitkälle koulutetuista viljelijöistä ainoastaan muutama prosentti uskoo koko maataloustuotannon romahkamiseen.

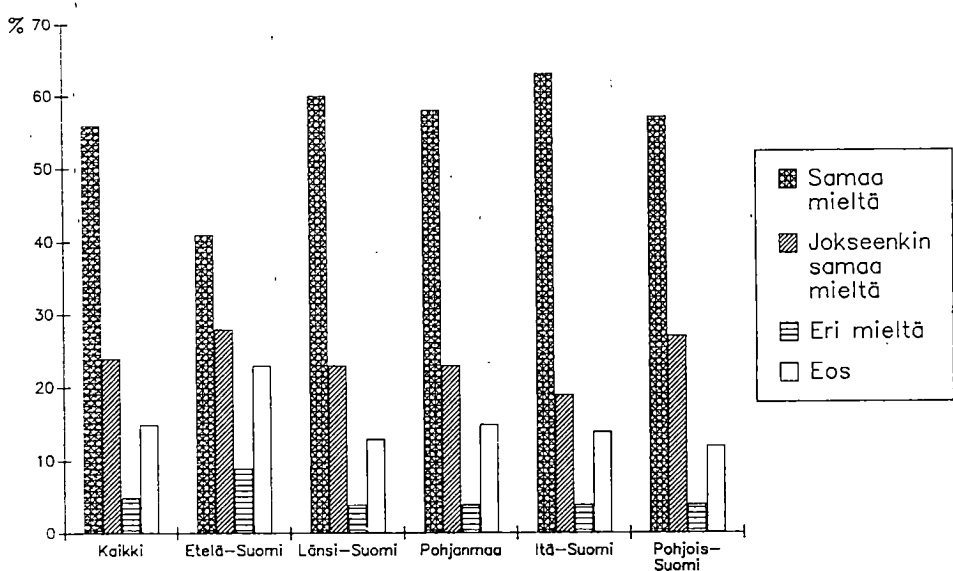
Tuontisuojaan liittyen viljelijöiltä kysyttiin vielä

Tulisiko Suomen suojata maatalouttaan kansainväliseltä kilpailulta?

Viljelijöistä yli puolet (56 %) on täysin maatalouden suojaamisen kannalla ja lisäksi neljännes (24 %) pitää suojaamista jossain määrin tarpeellisena (kuvio 8). Tarpeettomana Suomen maatalouden suojaamista kansainväliseltä kilpailulta pitää 5 % viljelijöistä. He ovat lähinnä etelä-suomalaisia, nuoria sikatalouden harjoittajia.

Tähän viljelijöillä on ollut helpompi vastata kuin edelliseen tuontisuojan vaikutuksia koskevaan kysymykseen. Kuitenkin keskimäärin 15 % viljelijöistä ei ole ottanut kantaa maatalouden suojaamista koskevaan kysymykseen. Lähinnä

pienien tilojen viljelijät, osa-aikaviljelijät, vanhimmat ja kouluttamattomat viljelijät ovat jättäneet myös tässä kansainvälisen maatalouskaupan kommentoimatta.

Kuvio 8. Viljelijöiden mielipiteet (%-jakauma) väittämästä "Suomen tulisi suojata maatalouttaan kansainväliseltä kilpailulta".

4. Tiedotuksen ja tutkimuksen riittävyys

Tehdyn haastattelun yhteydessä tarjoutui hyvä tilaisuus peilata viljelijöiden näkemyksiä myös maatalouspoliittisesta tiedottamisesta ja toisaalta tutkimuksen suuntautumisesta ja riittävydestä. Mikäli viljelijöillä ei ole mahdollisuutta saada riittävästi objektiivista tietoa heitä itseään koskevista päätöksistä, toimenpiteistä ja asioiden muutoksista, heidän on vaikea ottaa kantaa asioihin tai ennakoita ja varautua mahdollisiin ulkoa päin tuleviin muutoksiin. Maatalouspoliittisiin toimenpiteisiin liittyvällä tiedotustoiminnalla tarkoitetaan tässä yleensä viljelijän saavuttamaa informaatiota tuli se sitten lehdistön, radion, television, neuvonnan tai muiden järjestöjen, tiedotteiden tai muunlaisten kanavien välityksellä. Asiaa kysyttiin seuraavasti:

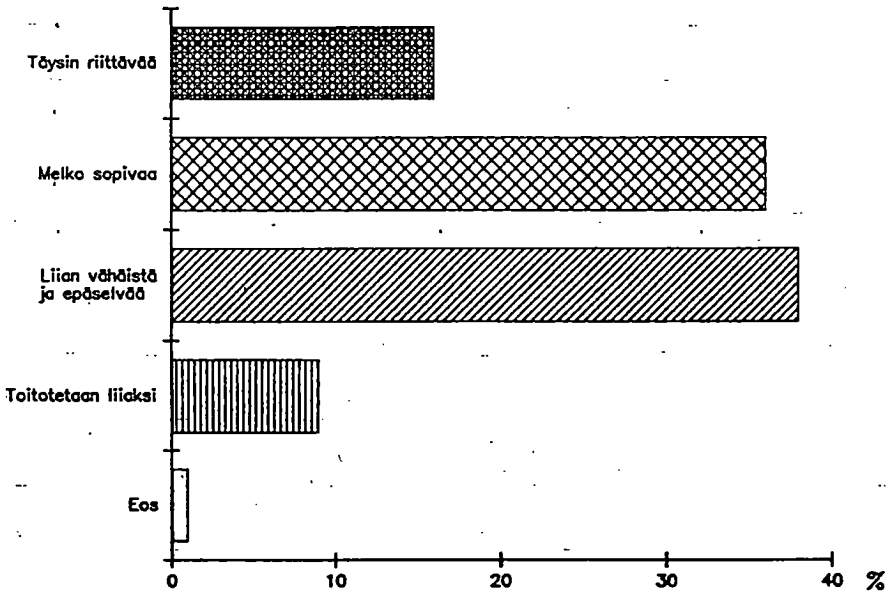
Tiedotetaanko maatalouspoliittisista toimenpiteistä täysin riittävästi, melko sopivasti, liian vähän ja epäselvästi vai toivotetaanko niistä aivan liaksi?

Hieman yli puolet (52 %) viljelijöistä on tyytyväisiä maatalouspoliittisista toimenpiteistä tiedottamiseen. Täysin riittävänä tiedottamista pitää 16 % ja melko

sopivana 36 % viljelijöistä. Tyytyväisimpiä tiedotuksen tasoon ovat länsisuomalaiset ja pienten tilojen viljelijät. Pitkälle koulutetut viljelijät ovat myös muita useammin (61 %) tyytyväisiä nykyisenlaiseen tiedotukseen.

Runsas kolmannes (38 %) viljelijöistä pitää kuitenkin tiedotusta liian vähäisenä ja epäselvänä (kuvio 9). Erityisesti suurten tilojen ja sikatilojen haltijat sekä eteläsuomalaiset viljelijät haluaisivat lisää ja selkeämpää tiedotusta maatalouspoliittisista toimenpiteistä (taul. 6). Myös nuoret viljelijät ja maatalouden kurseja tai ammattikoulutuksen käyneet kokevat maatalouspoliittisen tiedotuksen vähäiseksi. Ainoastaan vajaa 10 % viljelijöistä katsoo, että maatalouspolitiikasta toivotetaan aivan liian liikaa. Liialliseksi tiedotuksen näkevät muita useammin koulutamattomat ja vanhimmat viljelijät. Lähes kaikki haastatelluista viljelijöistä ovat ottaneet kantaa tähän tiedotusta koskevaan kysymykseen.

Kuvio. 9. Maatalouspoliittisista toimenpiteistä tiedottaminen. Viljelijöiden mielipiteet, %jakauma.

Taul. 6. Maatalouspoliittisista toimenpiteistä tiedottaminen. Viljelijöiden mielipiteet tuotantosuunnittain ja alueittain (%-jakauma).

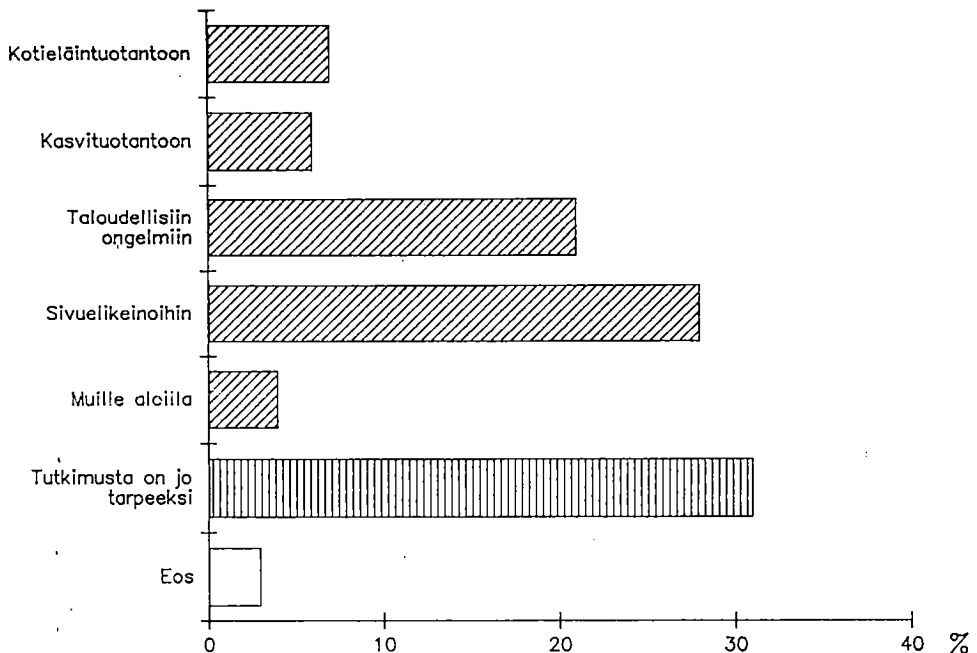
	Täysin riittävä.	Melko sopiv.	Vähän ja epäselv.	Toivotet. liian liikaa	Ei mielihpidettä
Nautakarjatilat	15	37	37	10	1
Sikatilat	17	30	44	9	-
Viljatilat	18	37	38	6	1
Muut tilat	15	33	40	11	1
Peltoala, ha					
3-10	19	37	35	9	-
10-20	13	37	40	9	1
20-	16	34	42	7	1
Keskimäärin	16	36	38	9	1

Maatalouden tutkimuksen ja neuvonnan riittävyyttä ja suuntautumista koskien viljelijöiltä kysyttiin

Pitäisikö maatalouden tutkimusta ja neuvontaa lisätä kotieläintalouteen, kasvu- tuotantoon, taloudellisiin ongelmiin, sivuelinkeinoihin tai muille aloille vai onko tutkimusta näinkin jo tarpeeksi ?

Maatalouden tutkimuksen ja neuvonnan lisäämistä pitää tarpeellisenä 2/3-osaa kaikista kysymykseen vastanneista viljelijöistä ja noin 1/3-osa katsoo, että tutkimusta on jo aivan tarpeeksi tai liikaakin (kuvio 10). Lähes viidennes (18 %) haastatelluista on jättänyt vastaamatta tutkimusta ja neuvontaa koskevaan kysymykseen. Tässä on esitetty tulokset ainoastaan kysymykseen vastanneiden osalta. Vastaamatta jättäneiden osuus on suunnilleen sama lähes kaikissa taustamuuttujien mukaisissa ryhmissä.

Lisää tutkimusta ja neuvontaa haluttaisiin erityisesti sivuelinkeinoihin (28 %) ja taloudellisiin ongelmiin (21 %). Kiinnostuneimpia sivuelinkeinoihin suuntautuneesta tutkimuksesta ollaan Länsi-Suomessa, pientiloilla ja viljatioilla. Sikatiloilla, suurimmilla tiloilla ja Itä-Suomessa ollaan muita kiinnostuneempia taloudellisista ongelmista (taul. 7). Nautakarjatiljoilla kotieläintuotannon tutkimus ja neuvonta ovat saaneet hieman enemmän huomiota (13 %) kuin muissa tuotantosuunnissa, kun taas vilja- ja monipuolisen tuotannon tiljoilla on kiinnitetty enemmän huomiota kasvu- tuotannon tutkimukseen ja neuvontaan (11 %).

Kuvio 10. Maatalouden tutkimuksen ja neuvonnan lisääminen.

Taul. 7. Maatalouden tutkimuksen ja neuvonnan lisäystä koskevat viljelijöiden mielipiteet (%-jakauma) tilakoon mukaan.

	3-10	10-20	20- ha	Keskim.
Kotieläintalouteen	4	11	10	7
Kasvituotantoon	7	4	9	6
Taloudell. ongelmiin	17	20	20	21
Sivuelinkeinoihin	30	29	21	28
Muille aloille	1	4	5	4
Tutk. ei tarv. lisätä	36	31	22	31
Ei mielipidettä	5	1	4	3

Viljelijöiden ikä ja koulutus näyttävät vaikuttavan mielipiteisiin tutkimuksen ja neuvonnan määrästä ja sen suuntautumisesta. Suurin osa opisto- tai akateemisen koulutuksen saaneista haluaisi lisätä tutkimusta ja neuvontaa nimenomaan taloudellisiin ongelmiin. Tosin tässä pitkälle koulutettujen ryhmässä kysymykseen vastanneiden viljelijöiden lukumäärä on poikkeuksellisen pieni. Sen sijaan viljelijät, joilla ei ole maatalouden koulutusta, ovat kiinnostuneempia sivuelinkeinoin liittyvästä tutkimuksesta (29 %). Noin kolmannes kouluttamattomista viljelijöistä on sitä mieltä, että tutkimusta ja neuvontaa on tarpeeksi tai jopa liikaakin. Myös osa vanhimmista ja sivuansioviljelijöistä (yli 40 %) katsovat tutkimuksen ja neuvonnan nykyiselläänkin riittäväksi.

Vastauksista ilmenee, että huomattava osa nuorista ja suurten tilojen viljelijöistä sekä koulutuksen saaneista viljelijöistä kaipaa maatalouspoliittisista asioista lisää ja nykyistä selkeämpää tiedotusta. He kaipaavat myös tutkimusta ja neuvontaa enemmän taloudellisiin ongelmiin ja sivuelinkeinoihin. Nykyisessä tietoyhteiskunnassa tämä tulisi ottaa vakavasti huomioon maatalouspoliittisista toimenpiteistä tiedottamisesta vastuussa olevien sekä neuvonnan piirissä toimivien keskuudessa. Tiedotusta ja neuvontaa tulisi suunnata siten, että viljelijä saa tarvitsemansa tiedot. Myös maatalouden tutkimukselle on tässä haasteita; tutkimusta tulisi tehdä niiltä aloilta, jotka ovat viljelijöiden kannalta ajankohdaisia. Itse asiassa tutkimuksen puolella tulisi pystyä ennakoimaan tutkimustarpeet ja tiedottamaan tutkimustuloksista neuvonnalle ja muille informaatiokanaville jo hyvissä ajoin ennen kuin viljelijä tarvitsee tietoa käytännön sovellutuksina ongelmiansa ratkaisemiseen. Harjoitetun maatalouspolitiikan tulisi heijastua tutkimuspolitiikassa, sillä tutkimus luo pohjaa koko elinkeinon kehittämiseksi. Tutkimus ei saisi luottaa sokeasti harjoitettavaan politiikkaan, vaan tutkimuksessa tulee vaistota riittävän ajoissa mahdolliset politiikan virheet (TORVELA 1984).

Tiedottamista, tutkimusta ja neuvontaa koskevissa vastauksissa tulee selvästi esille, että näillä aloilla on vielä paljon tekemistä varsinaisen kohteen eli viljelijän saavuttamiseksi. Haastattelun tulosta ei silti voida pitää epäluottamuslauseena maatalouspoliittisista toimenpiteistä tiedottaville tai tutkimuksesta ja neuvonnasta vastaaville tahoille, sillä suuri osa viljelijöistä on ilmaissut tyytyväisyytensä nykyisenlaiseen asiointilaan. Kuitenkin viljelijät, jotka ovat kokeneet

puutteita näiltä osin, tulee tiedotuksen, tutkimuksen ja neuvonnan piirissä pyrkiä ottamaan nykyistä paremmin huomioon.

5. Yhteenveto

Viljelijöiden yleisnäkemyksistä valtiovallan harjoittamasta maatalouspolitiikasta 1980-luvun loppuvuosina osoittaa, että viljelijät ovat kiinnostuneita omaan ammattiinsa liittyvistä kysymyksistä. On ymmärrettävää, että eräisiin kysymyksiin on liittynyt selvää arvosteluakin. Ehkä eniten arvostelua saa yleensä maatalouspolitiikan epävarmuus ja lyhytjännitteisyys. Mm. tukipolitiikkaa pidetään tasapuolisena ja kohtalaisen hyvin järjestettynä. Suurin osa viljelijöistä varsinkin Pohjanmaalla ja Pohjois-Suomessa pitää nykyistä tuen jakokäytäntöä hyvänä. Seuraavaksi eniten kannatusta on Pohjois-Suomessa saanut suora tulotuki, kun taas Etelä- ja Länsi-Suomessa ollaan enemmän hintatuen kannalla. Merkillä pantavaa on, että suora-nainen tulotuki ei tässä ole tullut täysin tyrmätyksi. Haastattelu on tehty ennen viimeisiä tuloneuvotteluja. Tuotannon rajoittaminen on koettu suurimmassa osassa maata liian ankaraksi. Länsi-Suomessa tosin suunnilleen yhtä suuri osuus viljelijöistä pitää tuotannon rajoitustoimia lähes oikeaan osuneina.

Maatalouden rakennepolitiikkaan liittyen tiedusteltiin, tulisiko keskimääräistä tilakokoa nostaa nykyisestäään. Suurin osa pienten alle 10 peltohehtaarin viljelijöistä, vanhimmista viljelijöistä ja osa-aikaviljelijöistä on tyytyväisiä nykyiseen tilakokoon. Tilakokoa nostettavaksi halusivat erityisesti suurimpien tilojen viljelijät, päätoimiviljelijät, länsisuomalaiset ja sikatilojen haltijat.

Suurin osa viljelijöistä pitää maatalouden tuontisuoja välttämättömänä. Tuontisuojan purkamisen seurauksena maataloustuotannon arvioitiin yleisesti putoavan selvästi nykyisestä tasosta. Hieman muita luottavaisempia maataloustuotannon säilymiseen ollaan isoimmilla tiloilla ja Itä- ja Pohjois-Suomessa. Viljelijät ovat kokeneet tuontisuojan vaikutusten arvioimisen ilmeisen vaikeaksi asiaksi, sillä runsaalla neljänneksellä viljelijöistä ei ole ollut mielipidettä asiasta.

Huomattava osa viljelijöistä näkee maatalouspoliittisista toimenpiteistä tiedottamisen riittävänä tai melko sopivana. Kuitenkin noin 40 % kokee tiedottamisen liian vähäiseksi tai epäselväksi. Nämä ovat olleet pääasiassa nuoria, suurimpien tilojen viljelijöitä sekä maatalouden kursseja ja kouluja käyneitä viljelijöitä, jotka ilmeisesti ovat myös muita kiinnostuneempia maatalouspolitiikasta. Mielipiteiden mukaan maatalouden tutkimusta ja neuvontaa tulisi yleensä lisätä; suurimpien tilojen viljelijöiden mielestä enemmän taloudellisiin ongelmiin ja pienimpien tilojen viljelijöiden mielestä sivuelinkeinoin. Toisaalta runsas kolmannes pienimpien tilojen viljelijöistä, kouluttamattomista ja vanhimmista viljelijöistä katsoo tutkimusta ja neuvontaa olevan jo nykyiselläänkin riittävästi.

KIRJALLISUUS

- ANON. 1989. Maatilarekisteri. Maatilahallitus. SVT Maa- ja metsätalous 3. 108 s. Helsinki.
- 1990a. Kirjanpitoiloiden tuloksia. Tilivuosi 1988. Ajankohtaista maatalousekonomiaa. MTTL:n tiedonantoja 152. 50 s. Helsinki.
  - 1990b. Kirjanpitoiloiden tuotantosunnitelmien tuloksia. Tilivuosi 1988. Ajankohtaista maatalousekonomiaa. MTTL:n tiedonantoja 153. 47 s. Helsinki.
- KETTUNEN, L. 1990. Suomen maatalous vuonna 1989. MTTL:n julkaisuja 60. 52 s. Helsinki.
- KOLA, J. 1987. Perustamislupajärjestelmä tuotannon ohjaus- ja rajoituskeinona. MTTL:n tiedonantoja 131. 84 s. Helsinki.
- Komiteanmietintö 1987:24. Maatalous 2000. Lantbruk 2000. 192 s. Helsinki.
- 1989:40. Maatilalainsäädännön uudistamistoimikunnan mietintö. Betänkande av kommissionen för revision av lagstiftningen om gårdsbruksenheter. 136s. 6 liit. Helsinki.
- LEPPÄLÄ, J. 1988. Maataloustuotteiden kokonaismarginaalit. MTTL:n tiedonantoja 137: 29-38. Helsinki.
- NIEMI, J. 1989. Maataloustuotteiden ulkomaankaupan esteet ja niiden vaikutukset. MTTL:n tiedonantoja 149. 82 s. Helsinki.
- PUURUNEN, M. 1989. Viljelijäväestön tulokehitys 1980-luvulla. MTTL:n tiedonantoja 148. 84 s. Helsinki.
- PUURUNEN, M. & TORVELA, M. 1989. Katovuoden 1987 tulokset kirjanpitoiloilla. MTTL:n tiedonantoja 146. 36 s. 6 liit. Helsinki.
- SIREN, J. 1989. Valtion rooli ja maatalouspolitiikka Pohjois-Suomen maataloudessa. Ajankohtaista maatalousekonomiaa. MTTL:n tiedonantoja 147: 21-28. Helsinki.
- TORVELA, M. 1984. Taloudellinen kehitys ja maataloustutkimus Suomessa. Den ekonomiska utvecklingen och lantbrusforskningen i Finland. MTTL:n tiedonantoja 110:5-46. Helsinki.

PSM:N HAASTATTELUTUTKIMUS

1. Tutkimuksen tarkoitus

Tämän PSM-tiedustelussa 4/1989 olleen MTTL:n tutkimusosan tarkoituksena oli selvittää viljelijöiden mielipiteitä seuraavissa asioissa:

- valtiovallan harjoittama maatalouspolitiikka
- tuotannon rajoittuminen
- maataloustuki
- maatalouspolitiikasta tiedottaminen
- maataloustutkimuksen ja neuvonnan suuntautuminen
- kuluttajahinnat/tuottajahinnat
- tuontisuojaan purkaminen
- maatalouden suojaaminen
- tilakoon suurentaminen

Taulukot on tulostettu PSM:n aluejaolla (maatalouskeskuksia yhdistetty suur-alueiksi). Vähintään 3 peltoha:n aktiivitulojen lukumääränä on pidetty 146 500 maatilaa.

2. Tutkimuksen suoritus

Tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla henkilökohtaisesti 1062 viljelijää. Atk-käsittelyssä oli mukana 1051 viljelijän vastaukset. Näyte edustaa yli 3 peltohehtaarin tilojen viljelijöitä koko maassa. Haastattelut suoritettiin 29.10.-27.11.1989 välisenä aikana. Työhön osallistui 45 haastattelijaa.

PSM-tiedustelun otanta on 1140 vähintään 3 peltohehtaarin maatilan ositettu satunnaisotanta, jossa 3 - 10, 10 - 20 ja yli 20 ha:n tiloja on koko maassa ko. luokkien peltoalojen suhteissa. Suurin tilakokoluokka on näin tuntuvasti ylitedustettuna ja alle 10 ha:n tilat aliedustettuina. Tämän suuntainen painottaminen on perusteltua, jotta maataloustuotannon kannalta merkittävin väestönosa, yli 20 peltohehtaarin viljelijät, olisi näytteessä riittävällä taustamäärällä edustettuina.

Tilastollisesti otannan lähtökohtana koko maan tasolla on se, että prosenttiluvun keskivirhe jää alle $\pm 2\%$:n ja kun maa jaetaan viiteen alueeseen tai jonkin muun taustan mukaan viiteen ryhmään jää keskivirhe alle $\pm 5\%$:n 95%:n luottavuustasolle.

Haastattelunäytteen osittamisessa maa jaettiin maatalouskeskuksia yhdistämällä viiteen tuotantoalueeseen: Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Itä-Suomi, Pohjanmaa ja Pohjois-Suomi. Kullekin alueelle määrättiin em. kolmen tilakokoluokan edustajia siinä suhteessa kuin niitä siellä esiintyy koko maan vastaavasta tilaluvusta. Näin saatiin osittelukehikko, joka kertoo miten näytteen 1140 haastattelutapausta tuli jakaa viiden alueen kesken ja edelleen alueiden sisällä eri tilakokoluokkien kesken.

Otannan viimeinen vaihe käsitti haastattelutilojen määrittämisen. Tavoitteena oli haastattelunäytteen jakaminen 15 tilan (Itä- ja Pohjois-Suomessa 12) ryväksi yhteensä 82 tutkimuspaikkakunnalla. Jokaiselta viideltä tuotantoalueelta erikseen arvottiin tarpeellinen määrä (=alue-näytteen koko/15) tutkimuspaikkakuntia yleiskarttalehtiä 10x10 kokokoisista alueista. Jokaisen valitun alueen karttalehdeltä määrättiin satunnaisesti lähtöpiste, josta lukien haastattelijoille annettiin tehtäväksi valita haastateltavaksi eri tilakokoluokkien edustajia (15 kpl) siinä suhteessa kuin näitä esiintyy sen edustamalla suuralueella.

Haastattelunäyte on ennen aineiston tulostamista oikaistu painotuskertoimilla, jolloin lopulliset tulokset on saatu suoraan niin peltoalan, karjatilojen lukumäärän suhteen kuin alueellisestikin koko maata edustaviksi.

VILJELJÖILLE ESITETYT KYSYMYKSET

LIITE 2.

Onko valtiovalan harjoittama maatalouspolitiikka ollut 1980-luvun loppuvuosina...	31	<ul style="list-style-type: none"> 1 erinomaista 2 hyvää 3 huonoa 4 täysin hapanoivaa
Onko tuotannon rajoittaminen ollut...	32	<ul style="list-style-type: none"> 1 liian ankaraa 2 on osunut oikeaan 3 liian lievää 4 täysin tarpeetonta
Onko maatalouden tuki ollut...	33	<ul style="list-style-type: none"> 1 kiitettävää 2 kohtuullisen hyvin järjestettyä 3 kehnosti järjestettyä 4 turhaa rahan jakamista
Suosiko tuki enemmän....	34	<ul style="list-style-type: none"> 1 kotieläintiloja 2 viljelijöitä 3 muita tiloja, mitä
		<hr/> <ul style="list-style-type: none"> 0 on tasapuolinen kaikille
Voidaanko tuki jakaa viljelijöille paremmin...	35	<ul style="list-style-type: none"> 1 suorina maksuina 2 tuottajahintoihin liitettyinä 3 nykyinen käytäntö hyvä 4 jollain muulla tapaa
Tiedotetaanko maatalouspoliittisista toimenpiteistä...	36	<ul style="list-style-type: none"> 1 täysin riittävästi 2 melko sopivasti 3 liian vähän ja epäselvästi 4 toimitetaan ihan liaksi

LIITE 2. jatk.

Mille aloille maatalouden tutkimusta ja neuvontaa tulisi lisätä...

37

- 1 kotieläintalouteen
- 2 kasvituotantoon
- 3 taloudellisiin ongelmiin
- 4 sivuelinkeinoihin
- 5 muille aloille, mihin

-
- 0 tutkimusta on jo nyt tarpeeksi tai liikaa

Ovatko elintarvikkeiden kuluttajahinnat tuottajahintoihin verrattuna...

38

- 1 korkeat
- 2 kohtuulliset
- 3 alhaiset
- 4 vaikea arvioida

Miten luulette maamme maatalouden käyvän, jos Suomi joutuu purkamaan maataloustuotteiden tuontisuojan Euroopan yhdentymisen seurauksena?

39

- 1 maatalous säilyy lähes ennallaan
- 2 maataloustuotanto putoaa puoleen nykyisestä
- 3 maataloustuotanto loppuu lähes kokonaan
- 4 ei osaa sanoa

Suomen tulisi suojata maatalouttaan kansainväliseltä kilpailulta. Oletteko...

40

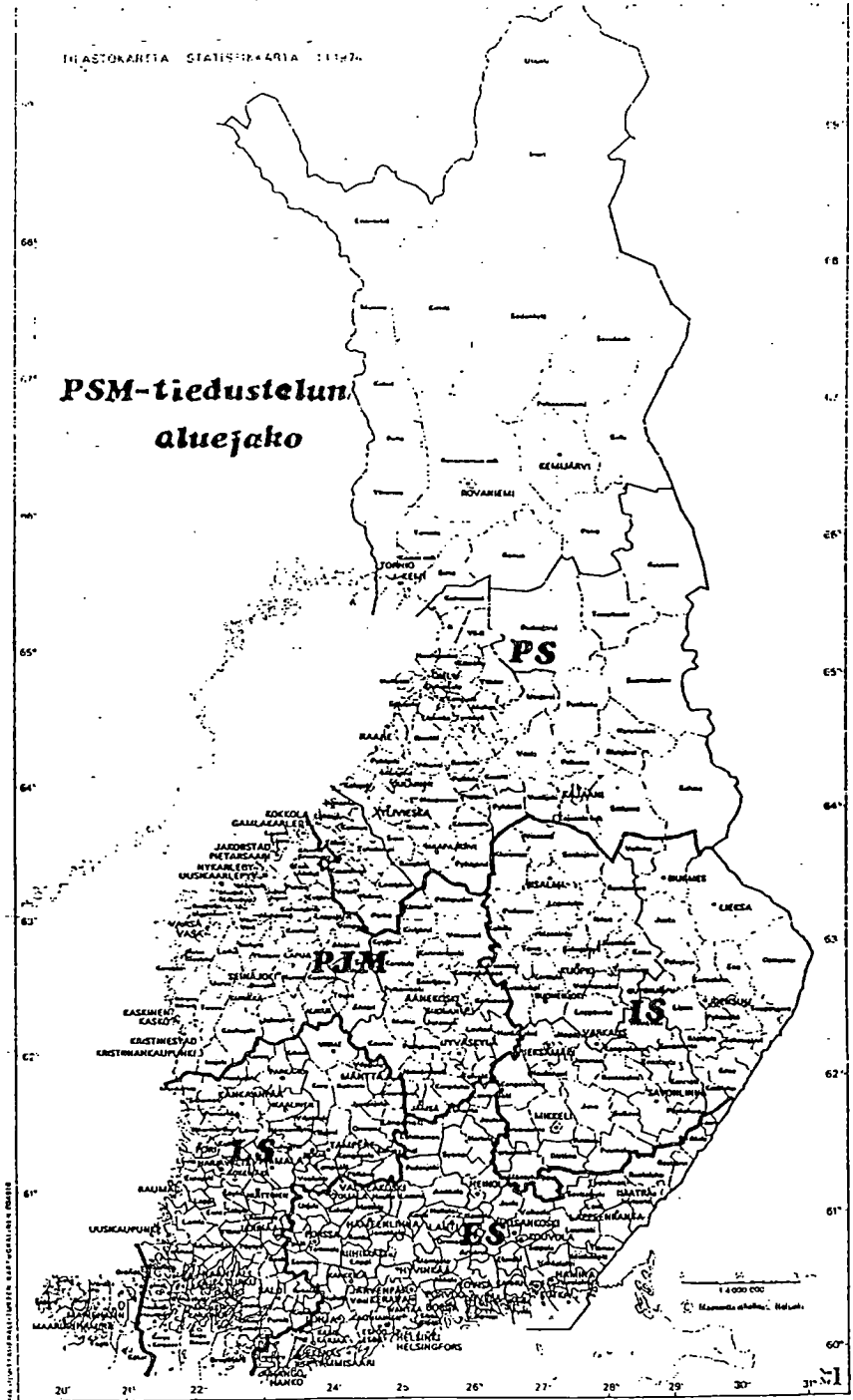
- 1 samaa mieltä
- 2 jokseenkin samaa mieltä
- 3 eri mieltä
- 4 ei osaa sanoa

Suomen maatilojen keskikoko on noin 13 ha peltoa. Tulisiko tilakokoa nostaa?

41

- 1 tilakokoa tulisi nostaa vaikka se merkitsisikin tilojen lukumäärän alenemista, koska tuotantoa ei voida lisätä
- 2 tilakokoa tulisi nostaa ja tuotannon lisääminen tulisi sallia
- 3 nykyinen tilanne on hyvä

MAATALOUDEN TALOUDELLISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TIEDONANTOJA

- No 144 ALA-MANTILA, O. Maataloustuotteiden ja maatalouden tuotantopanosten hintamuutosten vaikutus maataloustuloon vuosina 1983-1987. Helsinki 1989. 72 s.
- No 145 TORVELA, M. & ALA-MANTILA O. Maatalouden kannattavuus ja rahaliike maitotiloilla Etelä-Suomessa vuonna 1986. Helsinki 1989. 43 s.
- No 146 PUURUNEN, M. & TORVELA, M. Katovuoden 1987 tulokset kirjanpilotiloilla. Helsinki 1989. 36 s. 6 liit.
- No 147 AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Maatalous vaikeissa olosuhteissa. Helsinki 1989. 41 s.
TORVELA, M. Tervetuloa Suomen, Puolan ja Unkarin maatalousekonomian seminaariin Saariselälle s. 5-8.
KORPI, K. Maatalouden ja maaseutuelinkeinojen mahdollisuudet Lapissa. s. 9-22.
SIREN, J. Valtion rooli ja maatalouspolitiikka Pohjois-Suomen maataloudessa. s. 21-28.
HUTTU-HILTUNEN, V. Suomen porotalous. s. 29-34.
TORVELA, M. Viljelijöiden toimeentulonäkymiä Pohjanmaalla. s. 35-41.
- No 148 PUURUNEN, M. Viljelijäväestön tulokehitys 1980-luvulla. Helsinki 1989. 83 s. + 1 liite.
- No 149 NIEMI, J. Maataloustuotteiden ulkomaankaupan esteet ja niiden vaikutukset. Helsinki 1989. 82 s.
- No 150 YLISIPPOLA, T. Viljelijöiden ja pienyrittäjien tulovertailu. Helsinki 1989. 106 s.
- No 151 SILTANEN, L. & ALA-MANTILA, O. Maatalouden kokonaislaskelmat 1980-1988. Helsinki 1989. 56 s.
- No 152 AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Kirjanpilotilojen tuloksia, tilivuosi 1988. Helsinki 1990. 50 s.
- No 153 AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Kirjanpilotilojen tuotantosuunnitaisia tuloksia, tilivuosi 1988. Helsinki 1990. 47 s.
- No 154 AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Current topics in agricultural economics. Helsinki 1990. 52 s.
SUMELIUS, J. Environmental problems of agricultural practices and consequences of environmental policies for farms in Finland. s. 5-25.
OLKO-BAGIENSKA, T. Economic aspects on the production time of dairy cows. s. 26-52.
- No 155 AJANKOHTAISTA MAATALOUSEKONOMIAA. Helsinki 1990. 37 s.
TORVELA, M. Viljelijöiden toimeentulosta Hämeessä vuosina 1986-88. s. 5-10.
TORVELA, M. Maatalouden kannattavuustutkimuksesta tänä päivänä. s. 11-18.
PUURUNEN, M. & JÄRVELÄ, H. Maatalouden vuosittaiset tulovaihtelut kirjanpilotiloilla. s. 19-37.
- No 156 SUMELIUS, J. Tuottajahinnat eräissä maissa. Helsinki 1990. 30 s.

